

V. Gilbert Edit

Szertelen jegyzetek

Az V. DESZKA Fesztiválnak, a kortárs drámák seregszempléjének második felére érkeztem Debrecenbe. Fő benyomásaim a következők:

- a rendezők elég sok szervezési bizonytalansággal küszködtek;
- a különféle pályázati kiírások óriási szerepet játszanak a kortárs drámák és előadások születésében, s ez egyes esetekben, vallják be az alkotók is, nem teljesen a vállalt irányba viszi el őket;
- a válogató, Fábri Péter igen tágan értelmezte a magyar kortárs dráma fogalmát;
- a határon túli színjátszásban korszerű jelenségek tanúi lehetünk.

Ami a szervezési hiányosságokat illeti, elsősorban az aznapi előadásokat követő éjszakai szakmai értékelések pontos idejének, helyének kideríthetlensége volt bosszantó. Nemcsak az előzetes műsorfüzet(ek) tervezett és a büfébeli palatábla aktuálisnak ható információi álltak ellentétben egymással. S az élet egyiket sem követte.

Kérdéses ilyen későre tenni elemző programot (a másnap délelőtti megvitatás a Pécsi Országos Színházi Találkozón jól működik). Elsőrendűen fontos, hogy minél többen részt vegyenek rajta, mert a diskurzustól, a közvetlen kritikai megmértetéstől mélyül el az élmény. Mint Vidnyánszky Attila megelőlegezte bevezetőjében, a dráma gyógyíthat. Még hatékonyabban, ha a nézők a látott előadások generálta kérdéseikkel, problémáikkal, meglátásaikkal, töprengéseikkel a fesztivál idején betérhetnek a szakmai vitakörbe. Az interpretáció, az együttes kibontás, fejtegetés, a nézetek ütköztetése, az értelmezői reflexió teszi kerekké a mindenkor műalkotást, s élővé, beszélgetőhellyé is a fesztivált.

Főként, ha valóban ez történik. Ha a közönség is szót kap. Erre nem került sor, így nem tudakolhattam meg például azt, hogy a *Debrecenistenasszony*nak miért nem a már kész előadását, miért a sokkal kezdetlegesebb olvasópróba/felolvasószínházszerű feldolgozását láthatuk, némi színpadi körítéssel. (A szerző, Borbély Szilárd is elismerte: tíz százalékot nyert és kilencvenet veszített így a produkció, ám sem akkor, sem később nem mondta el magától, miért emellett döntöttek, s mi sem kérdezhettünk rá.)

Nyilván az a jó, ha problémacentrikus az előadások megbeszélése, s nem létrejöttük körülményeiről fagatja az alkotókat az egy személyben válogató és moderátor (Fábri Péter). Termékenyebb, ha ütköznek a kritikai nézetek, ahelyett, hogy a háttéranyagból már jobbra tudott tényeket ismételtetnek el, s a válogató rendre megdicséri az általa odahívott produkciókat. Kritikusok vitafórumát láttuk volna szívesebben itt is, ahogyan a POSZT-on ez megszokott. (Az előadások előtti *Hangolók*at sem sikerült elcsípnünk – folyton úgy tűnt, a büfé közönsége hangolódik permanensen egymásra, s nem tágul publikussá beszélgetésük tere. Netán a helyi, meglehetősen infernalisnak ható, savanyú szagú és tömött büfé marketingfogása volt ez a menüpont?)



Pozitív élmény viszont a fesztivál egészét kísérő élénk közönségérdeklődés, a kiegészítő előadásokra behozott pótszékerek s az ottaniak kedves segítőkészsége. S ami a fő: az előadások túlnyomó többsége nem okozott csalódást. A POSZT-hoz képest, ahol a bekerülés formális keretfeltételei szigorúak, s minden egyes elhajlás szóvá tétetik, meglepő, de méltányolható volt az itteni válogatás meglehetősen megengedő szempontrendszer. Sem a közeli bemutató ténye, sem a viszonylag új darab, sem a kortárs, sem a magyar dráma kritériuma nem tűnt megingathatatlannak. Kellemes bolyongani ezen a többszörös határsávon, széles kilátással a szomszédos területekre, több esetben azonban mégiscsak nehezen védhető a döntés. Izgalmas lehet egy külföldi mű honi

1. Az Aranycsapat
nyíregyházi előadása

Balázs Attila felvétele

2. A kaposvári Portugál

Klencsár Gábor felvétele

3. A kaméliás hölgy
a Magyar Színház
előadásában

Schiller Kata felvétele

4. A Debrecenistenasszony
szcenírozott felolvasása

Máthé András felvétele



2.



3.

átdolgozása, de *A kaméliás hölgy*ben egyetlen lényeges gondolati-formai eltérést sem igen találni az ismert szüzsétől.

Aztán: bizonyosfajta közönséget vonzhat a focimusical, de a nyíregyházi *Aranycsapat* se a rendező Tasnádi Csabát, se az író Tasnádi Istvánt nem tüntette fel igazán jó színben. Hosszan, lelkesen táncoló együttes háttérvetítés előtt – nagyobbreszt erre épül a produkció. A foci-allegória elcsépelet, a rock and rollban feltárulkozó világ úgyszintén. Kissé közhe-lyes nosztalgiazás az egész, itt-ott fekete bőrkabátosokkal s '56 lyukas zászlóival a csúcsponton. A rock megfelelő koreografálás híján nem visz el egy előadást (főként ha nem párosul jó hanggal, énektudással). Esztétikai szempontból leginkább az indokolhatja a színrevitelt, ahogy végül, a túlvilági színben együtt érző mágiával megelőlegezték oly fájón

hiányzó emberi öntudatunkat, büszkeségünket, állampolgári önértetünket. Társulatpolitikai oldalról pedig Bárany Frigyes jutalomjátéka. Az ő s a két másik idős színész alkotta öregurak triászja érdekesebb, bár hosszadalmasan szőtt cselekményfonal, amely végül összeér az ötvenes évekkel. Az egyik ifjú focistának a csapatot gyámolító középkorú hölgnél (Gerle Andrea) tett pikáns beavató látogatása mélyült még el. Meglepő, fergeteges burleszknak induló s végül tragikusba forduló történet.

A vetítés a színházban problematikus megoldás. A DESZKA Fesztiválról szóló tudósítások felemlítették, hogy a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának *A dög* című előadásán (írta-rendezte: Kiss Csaba) sem funkcionált ez az (olcsó) eszköz. Szerintem ott igenis volt helye, szerepe. Nemcsak a környezetet, az áttűnő háttérret, részleges, széteső keretet képezte meg a széthulló, szétforgácsoló és manipulativan újra valahogy összeálló életek mögött-között, hanem meditatív többletet is adott az előadásnak. Időbeli eltolással



4.

kinagyította a párok egymást lassan simogató s az egyének elmerengő mozdulatait. Elmélyült jellemábrázolás, keserű sorsok, a túlélés cinikus-praktikus realizmusa, komor, nehéz, fájdalmas megoldások, megcsalt illúziók, rossz kompromisszumok alakították a darab szellemi terét. A fiatal lány, a szerető, a „Dög” (Gulácsi Zsuzsanna) testében fejlődő magzat csereeszközzé, áruvá válik, pénzzé tétetik, s az így teremtett életszínvonal lehetősége felülír benne minden korábbi értéket, emberi ragaszkodást: az általa megkönyékezett férj (Szélyes Ferenc) és annak felesége (Nagy Dorottya) reményeit, ajánlatait megcsalva, az ő pénzüikön a még több pénzt jelentő harmadikhoz (Györfy András) repül. Az elrajzolt, komoly szatírába váltó befejezés szerint az üzlet bejön: az ausztráliai öregúr váratlanul hamar meghal, s a lány az ő primitív inasával folytatja sikeres életútját, nem tudni, miért küldözgetve tovább a baba fotóit hajléktalanná tett volt szeretőjének, gyermeke vélhető apjának. Az egyedüli üdítő jóság-színfolt a nőgyógyászé a különlegesen kedves, humoros, emberséges figurát hozó Kárp György személyében, aki nyílt színi tapsot is kap az élet megtartása melletti megható, türelmes és sikeres érveléséért.

Kiss Csaba másik nagyszínpadi rendezése, a már említett *A kaméliás hölgy* jóval hagyományosabb munka, s adaptációként, nem saját darabként hat. Személyes magyarázataiban, ars poeticáiban (melyeket az író-rendező szakmai beszélgetéseken, interjúkon meglepő nyíltsággal adott tudunkra) sem tudott az átdolgozás újdonságértékéről meggyőzni. Az új, a későn jött szerelmet, a megcsontosodott életbe betörő félelmetes kihívást rendezte meg ezzel a darabbal is, mondta, ezúttal a főhősnő alakjába bújva, vállaltan érzelmesen. A nagy ívű, lassú, archetipikus cselekmény nagyvárosban indul, s oda tér vissza a vidéki, kissé csehovias kitérő után. A tükrök, a kosztümök, a hinta, az automobil s a jó színészi alakítások összjátékából kibomló sztori közel hozza Marguerite-et. Megmutatja a viruló ifjú élet öntudatlan hatalma, ifjú szerelmének hosszabb távú érdekei előtt meghajló, érzéseit vállaló, de alázatosan feladó beteg kurtizánt. Ismerős minden momentum, de elhiszszük. Még ha a híresen realista magyar színház kevéssé elemelt, alig stilizált, némiképp koreografálatlan jegyeit viseli is magán ez a rendezés. Ahonnan (incselkedésül?) kiemelkedik a vége felé egy ezzel a tendenciával szemben megfogalmazódó jelenet: mozgással, ritmussal, szimbolizmussal. Györgyi Anna a címszerepben nagyszerű, méltóságteljes, komoly. Tud érzéki és kiszolgáltatót, megtört is lenni, de az nem derült ki a játékból, hogy minden kliensébe szerelmes, amíg velük van. Ha jól értettük, Kiss Csaba vallomásos nyilatkozatai szerint ekörül kereshető e darab nívója. (S emlékezetes marad, hogy Armand-ként Gémes Antos frissen törött bokával végigjátszotta az előadást.)

Milyen nehéz egy férfinak kimondania, hogy szeretlek, ismerik be az éjfélkor kezdődő *Ovibrader* (írta: Garaczi László, rendezte: Bagó Bertalan, Pillanat Színház) péniszdialógjaiban. Impulzív színészi játék, dinamika, takarékos díszletek, szerepösszevonások jellemzik a férfiidentitás szorongó mélységeiről, egy férfi-élet múltjának és jövőjének zátonyairól, megoldatlanságairól szóló darabot. A kapcsolat, a nő megérintésének,

a férfiöntudatnak, a férfibeszélgetésnek a fájó hiánya tölti ki, ami félelmet kelt, lehangolóan hat a nőkre – szóval a férfiak valóban nem tudják... És nemcsak a címszereplő... és nem csupán azt kimondani, hogy szeretlek.

A kaposváriak Egressy Zoltán sokat játszott *Portugálját* vitték színpadra. A vicces, korántsem ellenszenves irgácsi alkoholistákat komikusan, szórakoztatóan, harsányan és mégis jó ízléssel, szeretettel bemutató előadás a kliséket fellazítva érvényes alakokat teremtett. Viszonyokat alakított ki. Megemelte (a színpaddal magával is) és reflektálttá tette az elvagyódás horizontját.

A két felolvasó színház vegyes érzéseket keltett. A már említett, izgalmas című és titokzatosnak megmaradó *Debrecekenistenasszony* (debrecei Csokonai Színház) nehéz, veretes, nyelvújítás előtti nyelven szóló Kazinczy–Csokonai-darab befogadását nem könnyítette meg, hogy a színészek közül többen bakiztak, hadartak. (Nem tudtak próbálni.) Stílusimitációból természetesen ötös jár Borbélynak. A kamarazene, valamint néhány szenvedélyesen eljátszott, elénekelt, elkomédiázott jelenet és az ötletes, egyszerű díszletek: a képkerekek jól szolgálták az előadást. A *Webáruházat* a helyi, dráma tagozatos Ady-gimnazisták adták elő, néhány nap alatt kiválóan betanulva szerepüket. Itt Németh Ákos szövege maga kissé olyan, mintha felnőtt akarna gyereknyelven beszélni, gondolkodni. A gyerekek igyekezete, tehetsége, oldottsága és felelősségtudata nézhetővé-hallgathatóvá tette a tizenegy-tizenkét évesek némileg erőltetett, didaktikus drogos-sztoriját. Már megint pályázat – ezúttal egy EU-s együttműködésben létrejövő, talán párban is íródó (?), tizenegy nyelvre lefordítandó s több helyütt előadandó (?) darabról. A kérdőjelek a Fábri Péter bizonytalan tájékoztatója után is fennmaradt homályos pontokat jelzik.

Mindezzel együtt nagy élmény volt a DESZKA, jó, hogy van, köszönet érte azoknak, akik összerakják. A szervezési hibákat túl lehetett élni. Az előadásokat megtartották, az érdeklődő sok alkotót láthatott, hallhatott megnyilvánulni fontos témákról, a színházról és az irodalomról, a vizualitásról, az együttműködésről. A jegyárak középkategóriásak, inkább az olcsó felé tendáltak, kaphattunk belőlük, amire venni akartunk. S amire nem kaptunk előre, kitartó várakozóként végül oda is beengedtek. (A *Portugál* végével egy időben kezdődő, sokak által magasztalt *Szutyokról* nagy sajnálatomra kénytelen voltam lemondani. A város másik pontján játszották, s azt a tájékoztatást kaptuk a jegypénztárban, hogy biztosan nem várja be a másírók jövőket. Mindenesetre a szünetben és a taps alatt távozó, a következő helyszínre átrohanó nézők vesszőfutása nem éppen elegáns, kulturált, a színházhoz méltó megoldás a problémára.)

Csodával határos, ha születik, erősödik, él egy új kulturális vállalkozás. A fesztiválon a nem hivatásos kritikus is megmerítkézhet szenvedélyében: együtt láthat sok produkciót megfizethető áron. Megcsodálja a szép (Csokonai) és a jópofa (Víg mozi) színházépületet. Visszagondol az értelmes, tehetséges, kiegészítőként, partnerként fellépő diákokra. Éli a legjobb értelemben vett kulturális turizmust. Megunhatatlan élvezet a színházak körüli kávéházakban, vendéglőkben kisebb-nagyobb baráti társaságokkal napestig vitatni, összevetni a látott, napi akár három-négy előadást. És sajnálni, ami kimaradt.